

listickými (aj keď hlavnými etapami vývoja v rokoch 1948—1960 z hľadiska národnostnej otázky sa autor zaoberá). Nevzdávame sa, že národnostnej politike venovala KSC v rokoch 1948—1960 omnoho viac pozornosti ako kedykoľvek predtým, že v týchto rokoch v závislosti od celkových spoločenských premen sa vlastne národnostná otázka vyriešila, že tieto roky sú aj pre budúce úlohy zblížovania našich národov najdôležitejšie a že ťažisko práce malo byť práve tu. Snáď sa mieni autor k týmto otázkam ešte vrátiť, no žiadalo by sa rozpracovať výsledky národnostnej politiky KSC najmä z hľadiska celkového jej úsilia po industrializácii Slovenska, z hľadiska riešenia roľníckej otázky, premeny zaostalej slovenskej dediny, vytvárania jednoty (organizačnej a ideovej) českej a slovenskej robotníckej triedy, jednoty mládeže, rozvoja

socialistickej demokracie, celej kultúrnej a školskej politiky KSC; rozvoja a zblížovania českej a slovenskej, ako aj sovietskej vedy, z hľadiska zovšeobecnenia bohatých skúseností strany z boja proti zvyškom buržoáznej ideológie a z výchovy pracujúcich v duchu proletárskeho internacionalizmu a proletárskeho vlastenectva. Len v súvislosti s neobyčajne bohatými, všestrannými premenami našej spoločnosti a *novými metódami práce strany a štátnych a neštátnych organizácií* mohli sa naše národy stať socialistickými. A tieto otázky by sa žiadalo viac sledovať.

Spomínaným však nijako nemienime znížiť cenný prínos práce Jána Pašiaka, ktorá je bezosporu prvým uceleným, vedeckým rozborom slovenskej národnostnej otázky od jej vzniku až podnes.

J. Zvara

KONKRÉTNÍ PŘÍSPĚVEK K DISKUSI O MARXISTICKÉ SOCIOLOGII

Reálny smysl diskuse o předmětu marxistické sociologie, sféře její „kompetence“, okruhu problematiky, případně specifických metodách, je především v tom, že poukazuje na určitou oblast otázek společenský neobyčejně závažných, které vyžadují naléhavě teoretické řešení, které však byly doposud z těch či oněch důvodů opomíjeny. Nemá-li se celá diskuse, která se na stránkách marxistických teoretických časopisů vede, rozplynout v bezbřehém, abstraktním a víceméně neplodném „kompetenčním sporu“, musí být přirozeně podepřena řadou konkrétních studií, které na problémy nejen upozorňují, ale snaží se je řešit, nebo jejich řešení připravit a přiblížit. Jedním z řady těchto konkrétních pokusů je i neveliký sborníček prací členů leningradského sociologického semináře, který je součástí Sovětské sociologické asociace, *Otázky marxistické sociologie* (Leningrad 1962, 140 s.).

Sborník je uveden programovou studií V. P. Rožina, *O předmětu marxistické sociologie*, která je shrnutím a zhuštěním základních tezí jeho nedávno vydaného *Úvodu do marxistické sociologie*. Rožin vychází z předpokladu, který se celou studií snaží dokázat, že historický materialismus má dva aspekty, filosofický a sociologický, které organicky splývají v jeden celek, mají však relativně samostatný význam. Historický materialismus jako filosofická disciplína studuje podle Rožina vztah společenského vědomí ke společenskému bytí, nejobecnější zákony a hybné síly vývoje společnosti; jako sociologie pak podává materialistický výklad sociálního, politického a duchovního života vůbec, zákonitosti jeho vývoje a úlohy ve společenském pohybu. Rožinovo vymezení dvou aspektů historického materialismu je v této formulaci logicky málo precizní a obsahově neodpovídá na druhou část otázky, kterou si Rožin sám klade — čím

se odlišují oba aspekty jako relativně samostatné. Stejně tak vágní je i rozlišení marxistické sociologie v širším smyslu (obecná teorie společnosti) a v užším smyslu (věda o zákonech vývoje a fungování společensko-ekonomických formací, o jejich hybných silách). Rožinova studie, zdá se, dokládá do značné míry oprávněnost určité skepse vůči takto obecně abstraktně vedeným diskusím, které jsou konec konců neplodné, i když se dotýkají problému pro rozvoj marxistické teorie jistě závažného. Jeho reálné řešení spíše než ve víceméně subjektivistických úvahách jaký smysl a význam má pojem „marxistická sociologie“ u Lenina a Plechanova, lze hledat v konkrétně historickém rozboru prací významných marxistických teoretiků, v nichž se s tímto pojmem pracuje, a zejména v konkrétním sociologickém rozboru aktuálních otázek rozvoje naší společnosti. Kovalevova studie *Předmět a problémy sociální psychologie* je opřena o vhodnější přístup k analogickému problému, protože upouští od obecných úvah o předmětu sociální psychologie a zdůrazňuje především společenský význam studia určitých aspektů společenského života, které nelze prostě zahrnout ani do oblasti problematiky historického materialismu ani obecné psychologie. Z existence masových psychických stavů a z malé pozornosti, která se studiu těchto jevů doposud v marxistické literatuře věnovala, vyvozuje Kovalev potřebu rozpracování marxistické sociální psychologie a uvádí obrysový výčet aktuálních otázek této vědní disciplíny (sociálně psychologické studium poměru k práci, vztahu kolektivu a společnosti, ideologického působení strany na masy, studium vedení a řízení v kolektivu, sociálně psychologická analýza pracovních brigád, problematika rodiny atd.). Lze mít ovšem námitky proti Kovalevově vymezení vztahů společenské psychologie k ideologii a zejména jakési definici ideologie, kterou podává; jeho vymezení předmětu sociální psychologie se zdá příliš široké; redukci

metod sociální psychologie na metodu praktické účasti v životě studovaného kolektivu a pedagogicko-psychologický experiment lze pokládat přirozeně za zplošťující; tvrzení, že každá anketa a skupinový test nutně předznamenávají odpověď za zjednodušující atd. Kovalevův přístup k problematice je však obecně plodnější než přístup Rožinův. K diskusi o předmětu marxistické sociologie přispívá stručným historickým náčrtem I. S. Konon, který se v zásadě hlásí k Rožinově koncepci dvou aspektů historického materialismu. (Kromě Rožinovy koncepce uvádí koncepci identity historického materialismu a sociologie a koncepci striktního vydělení sociologie z historického materialismu.) Konon ve své práci chce ukázat smysl kritického studia vývoje buržoazní sociologie jak pro správné chápání a kritiku buržoazních koncepcí, tak i pro zpřesnění vymezení předmětu marxistické sociologie. Ideálním způsobem rozboru, který je ovšem v jedné studii nerealizovatelný, by byla jednak konkrétní analýza praktické práce buržoazních sociologů a jejich výsledků, jednak studium toho, co západní sociologové pokládají sami za předmět své vědy. Kononova studie plní do značné míry úspěšně především druhou část úkolu, přičemž zvláštní pozornost věnuje spíše stavu sociologického myšlení na západě než souhrnnému historickému přehledu. Konon např. uvádí 81 současných definic sociologie, jak je shromáždil a klasifikoval P. H. Furfey, 14 základních odvětví sociologie a 10 aplikovaných odvětví podle Rouceka, 146 základních sociologických pojmů podle Eubanka atd. a provádí pěknou logickou analýzu neplodných definičních sporů v západní sociologii a věcný a průkazný rozbor krizových jevů buržoazního myšlení. Závěr studie je věnován pokusům o formalizaci (Lewin, Dodd, Lundbegr) a důkazu jejich spekulativnosti. Konon ukazuje, že formalizace je samoúčelná, má-li jen kompenzovat neschopnost a nemožnost zdůvodněného obecného teoretického rozboru formální elegancí a zakrýt obsah-

vou prázdnotu a základní apologetickou funkci.

Nejcennější částí sborníku, o níž informovat bez uvedení rozsáhlého faktografického materiálu, o němž je opřena, nemá ovšem smysl, jsou studie z oblasti konkrétních sociálních průzkumů. Pliner v práci o zvyšování kulturně-technické úrovně dělnické třídy zobecňuje rozsáhlý výzkumný materiál z leningradských závodů a na něm zdůvodňuje nutnost zvýšení úrovně práce na studovaném úseku. Pliner m. j. uvádí, jak při plnění tohoto úkolu pomáhají pracovníci ekonomické fakulty Leningradské university. Studie Šargorodského je věnována problematice zločinnosti a trestnosti, zejména rozboru příčin a profylaxe těchto negativních sociálních jevů. Šargorodského jistě vcelku záslužná práce však trpí disproporcí mezi materiálově bohatou částí o problematice trestnosti kapitalistických států a jistou proklamativností a místy malou konkrétností úvah o příčinách trestnosti v socialistickém zřízení, ačkoliv právě v těchto úvahách mělo být těžiště studie. Je přirozené, že sama fakta nejsou teoretickým všelékem, na druhé straně však bez dosti rozsáhlého faktografického materiálu jsou i možná zobecnění buď málo průkazná nebo jsou jen opakováním věcí vcelku známých. Tak vyznívá i Šargorodského práce, která vlastně jen opakuje to, co bylo precizně řečeno ve sjezdových referátech XXII. sjezdu nebo v Šelepinově referátu na XXI. sjezdu.

Kromě informativní studie Č a g i n o v y

o IV. mezinárodním sociologickém kongresu je ve sborníku uveřejněná práce L. G. Charčeva, který publikoval na stránkách sovětských odborných časopisů několik studií o problematice rodiny a manželství. Charčev v rozsáhlé a metodologicky závažné práci *Manželství a rodina jako vědecký sociologický problém* rozebírá některé starší, ale zejména současné buržoazní koncepce (Hillovu, Königovu aj.) a formuluje základní úlohy marxistické sociologie při studiu problematiky socialistické rodiny. Studium manželství a rodinných vztahů (obdobně jako analýza vztahů v téměř všech malých sociálních skupinách) — má přirozeně kromě sociologického aspektu i řadu aspektů jiných (etnografický, ekonomický, psychologický, právní, pedagogický, lékařský atd.).

Lze proto pokládat za teoreticky důležitý a prakticky užitečný pokus Charčevův vymezit speciálně sociologické aspekty studia rodiny a manželských vztahů.

Leningradský sborník, ačkoliv většinou znovu především upozorňuje na určité problémy, aniž je v dostatečné míře řeší (takový cíl ovšem nemůže splnit poměrně nevelká knížka), je jistě jedním ze sympatických momentů v rozsáhlém proudu současné marxistické teorie, který je charakterizován snahou přejít od proklamací a opakování základních tézí k přesnému vymezení a specifikaci problematiky a k jejímu všestrannému řešení na základě rozsáhlého studia. Jenom tato cesta může být společností prospěšná a teoreticky závažná. M. Petrusek

PSYCHOLÓGIA A SÚČASNOSŤ

Psychológia sa dnes stáva vedným odborom, pred ktorým stoja najväznejšie úlohy výskumu postavenia a rozvoja človeka v dnešnej priemyselnej civilizácii. Napriek automatizácii výrobných procesov, používania kybernetických zariadení, moderných strojov, človek ostáva centrálnym faktorom pri cielavedomom rozvíjaní hos-

podárskeho a kultúrneho života našej spoločnosti. Výskum jeho psychiky vzhľadom na potrebné zvyšovanie jeho zodpovednosti a dôležitosti sa stáva poprednou vedeckou úlohou, ktorá zaraďuje psychológiu k čelným vedným odborom súčasnosti, no najmä budúcnosti.

Autori sborníka *Psychológia a niektoré*